

DUEL ÎNTRE VIRTUOȘI

TOPAZE la Teatrul Național „I.L. Caragiale”

Topaze e la Academia franceză. Și nu numai el (azi, în vîrstă de 40 de ani, născut deci în 1928), ci și Marius, Fany, Căzar, Durand & Co, împreună cu academicianul care a adus cu el în ilustra instituție, nu numai bicornul și piesele, ci și cutia cu peliculele realizate de un Korda, Allegret etc. René Lalou spunea despre dramaturgul Pagnol, parafrăzîndu-l pe Pascal: „El nu se caută, pentru că s-a găsit de mult”.

Și, Topaze, la vremea ei, a răsturnat un consiliu municipal, a înspăimîntat parlamentul — iar manifestanții nemulțumiți de felul cum merg treburile orașului scandau în fața primăriei pariziene „Topaze!”.

Topaze a făcut carieră pretutindeni. Și istoria succesului său contrazice, paradoxal, prognozele făcute cîndva de unii oameni de teatru francezi. Jouvett l-a impus în Franța, Maximilian în România. Și aș vrea să amintesc cu această ocazie și de compoziția unui modest dar talentat actor al Teatrului Național din Iași, decedat nu de mult, Remus Ionașcu.

De ce a plăcut oare Topaze cu trama sa simplă, poate puțin naivă? Poate, datorită sincerității textului dramatic, truculenței situațiilor, înțelegerii creatoare a unor legi nepieritoare ale substanței comicalului. Procesul psihologic al lui Topaze e o rețetă infailibilă pentru scenă.

Ion Finteșteanu (Régis Castel-Bénac) și Gr. Vasiliu-Birlic (Topaze)

Revolta obiditului, umilul care se impune în apoteoza acelei rezolvări comice, cuceritoare, de la Aristofan pînă la Pathelin. „păcăitorul-păcălit”, înseamnă practic un întreg capitol teoretic al modalităților comice. Topaze devine și un document social, prin satiră, prin vervă și mai ales prin virtuțile literar-profesioniste ale scriitorului Pagnol. Așa că Lalou putea scrie: „Reluarea piesei în 1966 a arătat că ea nu și-a pierdut nimic din strălucire, dar că ea a cîștigat în profunzime”.

L-am văzut pe Birlic jucînd Topaze în două reprize. La reluare, acum, actorul a cîștigat și el în profunzime. Birlic e un comic improvizator, de o fantezie adeseori uluitoare, ignorînd orice desen geometric regizoral, dar desfășurînd o varietate enormă de modalități actoricești în slujba umorului. Birlic dă impresia că improvizează, că e un Cincinat Pavelescu al scenei, dar epigramele sale sînt temeinic elaborate, iar poantele bine premeditate. Actor moldovean prin naștere și vocație, Birlic e dublat de un soi de poet trist, ușor melancolic, puțin timid, speriat de faptul că descoperă publicul pe care l-a făcut să rîdă. Mișcîndu-se ca un gumi-

lastic răsucit, Birlic desenează în aer spirale și volute complicate, totdeauna cu minile într-un fel de zbor, nerealizat... Poate de aceea e și dificil să desparți personajul de Birlic... Poate aici se află marea sa artă și marea sa servitute.

Ion Finteșteanu intră pe scenă parcă dintr-un laborator în care și-a lăsat halatul de cercetător. A desfăcut rolul, l-a analizat și acum îi face o sinteză la vedere. Așadar, distins, elaborat — simți nevoia să-i spui: „domnule doctor”. Diagnosticele sale sînt enunțate direct, calm, cu o voluptate ce savurează fiecare cuvînt sub masca unui zîmbet disimulat. Ion Finteșteanu înseamnă rigoare scenică, umor acid, aplicarea generoasă a celebrului dicton: „est modus in rebus”. Și, acest domn profesor doctor sobru te surprinde cînd jonglează cu umorul, cînd devine „păcălitor” sau „păcălit”. Oricum, operația se desfășoară cu mînuși glacés.

În acest duel petrecut între două mari personalități ale teatrului românesc se desfășoară Topaze pe scena Teatrului Național „I. L. Caragiale”, în regia lui C. Dinischiotu și scenografia lui Gh. Bedros.

SUBPIESA POLITISTĂ

CINE L-A UCIS PE CAROL AL VI-LEA?

la Teatrul „Delavrancea”

Zicala poate fi totodată și completată și anulată. Completată: „cine-a mai văzut babă frumoasă, copil cumințe și piesă polițistă plicticoasă?” Anulată: „cu ajutorul cosmeticelor, să zicem al emisiunilor pentru copii de la televiziune și al piesei *Cine l-a ucis pe Carol al VI-lea?*”

Este explicabil poate de ce piesa lui Dominique Nohain (refrenele tatălui său le cîntau Maurice Chevalier, Prince-Rigadin, Trenet) atrage actorii: se petrece în culise, și actorii își joacă deci oarecum propriile lor fizionomii; ea are caracterul unei anchete polițiste, fapt de asemeni atractiv și bănuit de succes de la *Mary Dugan este vinovată?* încoace. În rest, piesa e un flecușeț și ceea ce e de-a dreptul senzațional nu stă în suspense-ul

din piesă (cusut cu odgon alb), ci în aceea că ea e aproape total (doar 4—5 replici fac excepție) lipsită de umor. Un fel de voal cenușiu de plictis coboară după prolog între scenă și sală, iar spectatorilor li se oferă vorbe, vorbe, vorbe... Piesa n-are țesătura de investigație a vreunui clasic al genului (Simenon sau Agatha Christie), n-are nici măcar fantezia sau sarea galică a unui Robert Thomas, brusc ridicat — prin comparație — în ochii noștri. Cam firav tradusă, piesa putea fi un mic exercițiu pentru actori poate o „fereastră” într-o săptămînă de program estival. Va „prinde” ea la public, va fi un succes de casă? Ar fi singura rațiune — singura mare circumstanță

Dimitrie Dunea (Laurent), Adina Atanasiu-Poenu (Catherine) și George Bănică (Felix)

atenuantă — a introducerii piesei în repertoriu, pentru că de valoare literară nu e deloc cazul a se pomeni, și nici măcar de o filă interesantă la „dosarul” pieselor polițiste.

Dunea, suprimându-și prenumele odată cu abordarea meseriei de regizor (năzuind poate să cucerească brusc gloria unui Meyerhold sau Piscator — pur și simplu), s-a apropiat evident cu suflul de această tramă, a urmărit-o cu atenție, a luat-o și în serios (ar fi fost bine să o fi luat mai mult în glumă) și și-a oferit un altfel de rol decât joacă de obicei (cu unele bune prezențe scenice, planuri secundare și cu strădania de a-și impune o anume personalitate), jucând cu trăire și trăiri. Dar actorul Dunea a avut poate mai puțin timp să-l ajute pe neofitul regizor Dunea. De aceea, partenerii săi, plăcute prezențe tinerești, nu s-au descurcat totdeauna. Marieta Luca (actriță de altfel înzestrată) a pozat din

diverse unghiuri, iar Adina Atanasiu-Poenu (actriță ale cărei prezențe sensibile au fost deseori remarcate) a rătăcit între melodramă și mini-jupe. Se spune că, odinioară, unei personalități venite din străinătate, i s-au prezentat diverși ofițeri, în ordinea ierarhică a gradelor: „general Popescu, colonel Popescu, maior Popescu...”. Când a ajuns la sublocotenentul Popescu, omul a exclamat: „Așa de tânăr și deja Popescu?” Anecdota e veche, situația nouă. Tinerii actori Mihai Stan și George Bănică și-au confecționat cu grabire două maniere „uniforme” cu care au început să circule în toate spectacolele. Păcat. Numai o atenție muncă regizorală, un foarte strict autocontrol le pot trimite maniera-Popescu la recuzită. În rolul comisarului Lambert s-ar fi cuvenit un Maigret-Jean Gabin. Dar dacă n-a fost...

Alecu Popovici